

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XIX.)

„Tu Bélet-Ili, rodička, potomka nech rodička stvorí!
Lopotu bohov človek nech na bedrá svoje vezme!“
Bohyňu pozvali a pýtali sa pôrodnej baby bohov, múdrej Mami: „Ty si rodička, stvoriteľka ľudského pokolenia. Ty stvoríš ľudskú bytosť a ona poniesie jarmo!“

(Z akkadského Mýtu o Atrachasisovi podľa starobabylonského znenia, ktoré zapísal pisár Núr-Aya na tabuľky zo Sipparu v období 1646 - 1626 prnl.)

Babylonsko-akkadská Bélet-Ili/Bélit-Ili predstavovala okrem stvoriteľky človeka - Veľkej matky aj Pani bohov, nazývanú aj Matka bohov alebo Pani života, inokedy Mama, Ploditeľka, Stvoriteľka, Rodička alebo len ako ženský princíp environmentu. Išlo o obdobu staršej sumerskej stvoriteľky NIN.MACH/NIN.TI (podľa Mýtu o EN.Kim a NIN.MACH), neskoršie nazvanej NIN.CHUR. SAG/Ninhursagaa (tiež známej ako Mama/Mami/Mamitu) alebo Aruru, **elamitskej** Pinikirz ako ženy najvyššieho boha Humbana a matky boha plodnosti Hutrana, **chetitisko-churritskej** Veľkej matky Hannahanna/Channa-Channa alebo hlavnej bohyne - vládkyne Hatti, **thrackej** bohyne mesiaca Bendis, **anatólskej** prastarej stvoriteľky Ararat, mladšej Sipyleny alebo bojovnej Bellony v Kapadókii, **sýrskej** bohyne prírody, plodnosti a jazier Atargatis (gr. Baubo), **foinickej** bohyne úsvitu - stvoriteľky Baau/Bau alebo **frýgskej** Kybelé/Cybele, **spartskej** Orthie, **krétskej** Diktynnny (neskoršie splynula s grécko-rímskou Gaiou/Rheiou), **grécko-rímskej** Semelé/Thyóné (matky Dionýsa), **baskická** Mari, **arménskej** Nany, **tureckej** Aky, **ugrofínska** stvoriteľka Azer Ava, **spirituálnej korjackej** Miti a **kamčadalskej** Si´duku, **korekorskej** bohyne zeme Dzivaguru v Zimbabwe, **filipínska** stvoriteľka Aponibolinayen, **melanézskej** a **novoguinejskej** (papuánskej) stvoriteľky Aebhel/Afekan, **západoafrickej** stvoriteľky Buku, **nkundskej** bohyne

Eset s Hórom z Karnaku (664 - 332 prnl.)

matky Mbombe v Kongu, **austrálskej** stvoriteľky človeka, bohyne plodnosti a vegetácie Djanggawuls a Veľkej matky Kunapipi Alawa, uvedenej **maorskej** Papatuanuku, **polynézskej** bohyne prvopočiatku Vari-Ma-Te-Takere/Tu-Metua/Tumuteanaoa. **Sumeri** bohyňu matku volali aj Šerida a **Akkadi** v Babylone Aja, ktorej mužom bol boh slnka Šamaš. Pani nebies a zeme však v Mezopotámii predstavovala EN.Klho žena a matka Marduka,

bohyňa matka Damgalnuna/Damkina. Rodičkou a bohyňou plodnosti sa stala Mardukova žena Sarpanitu/Erua. Sumerská kráľovna neba zodpovedala bohyniam plodnosti - **babylonsko-akkadskej** Ištar/Estar/Ašrat/Aširtu, **foinickej** „hviezde“ Astarté/Ašarat/Asteria, **pelistejskej**/filištínskej Ašoret/Ašarat. **kanaanskej** rodičke bohov a Pani mora Ašere Ašertu/Atirat, **chetitkej** Ašerdus, **ugaritskej** Ašeru/Attart. Analogicky **mayskú** bohyňu matku Acna/Akna alebo matku Tkáčku-stvoriteľku Ix Zacal Nok/Coleb Cab (ako manželku boha slnka Kinich Ahaua), dopĺňala matka štyroch Bacabov a hlavná bohyňa - mesačná Ixchel (Itzamnova žena). **Aztecým** ženským aspektom Ometeotla sa stala Pani hadej sukne Coatlicue - stvoriteľka zeme i ľudstva (Matka bohov Teteoinnan) a daždívá Naša pani s nefritovou sukňou Chalchiuhtlicue (Tlállocova žena). **Aztecú** Kundalini však považovali nielen za ducha zeme, ale aj matku všetkých božstiev vegetácie. Dopĺňala ju nižšia bohyňa plodnosti v modrej sukni Matlalcueye. Starú bohyňu matku Aztékovia nazývali Ilamatecuhtli, mladšiu Atlaonin; ženský princíp tvorenia Pani nášho tela - stvoriteľka Tonacacihuatl ako Pani duality Omecihuatl. Mladšiu **chetitisko-churritskú** bohyňu matku Kubabu/Gubabu/Kupapu stotožňovali s **mezopotámskou** bohyňou plodnosti Šauškou. Opačne, **káfirskú** Veľkú matku Disanu/Disani odlišovali od bohyne plodnosti Kshumai/Kšumai/Kime, **čínsku** starú Prvú matku Gaomei, bohyňu matku Západného raja (ženskú energiu Weiwoho) Hsi Wang Mu Niang Niang alebo Nebeskú matku San-čou Niang Niang od deviatich bohýň matiek (napríklad Sao-ch'ing Niang Niang, Jen-kuang Niang Niang, Tzu-sun Niang Niang). **Egyptskú** rodičku bohov - hrošicu Ipet/Apet/Opet/Ipi, hadiu Renenut/gr.Ermúthis najmä z Fajjúmskej oázy alebo a bojovnú prabohyňu matku bohov Neit z mesta Saje doplnili: stvoriteľka Nebeská krava Nút (wrt), pre ktorú múdry Thovt predĺžil po kľatbe Rea za jej obcovanie s Gebom rok z 360 na 365 dní, ďalej hlavná wesetská bohyňa matka - supica Mut (predtým bohyňa plodnosti Amaneut) ako Amonova žena a materská nebeská bohyňa plodnosti, lásky, stromov, ale aj poézie, hudby a alkoholu, Hathor v podobe kravy. Neskoršie sa presadila Veľká bohyňa plodnosti a zeme Eset/gr-lat. Isis, držiteľka symbolu života anch

Bohyňa plodnosti Hathor

(kríža so slučkou), ktorú zobrazovali ako madonu s malým Hórom (nazývali ju aj Stella Maris), pričom jej kult po nástupe kresťanstva splynul od Blízkeho východu po Etiópiu s Pannou Máriou. S ňou splynula aj **slovenská** bohyňa plodnosti a dlhého života - Veľká matka Mokoša/Mokuša/Živa/Siva a **maďarská** predkresťanská Boldogasszony/Šťastná žena.

Za ekvivalent Matky Indie Bharat Mátá alebo Matky sveta Džagan Mátá, resp. Veľkej bohyne (Mahádévi) alebo Veľkej Pani (Mahéšvári), nazývanej Ambá=Matka/Ambiká/Maminka, **hinduisti** považovali neskoršie bohyňu Dhartí Mátá, prípadne bohyne matky Bala, Gujeswari, Hinglaj Mátá alebo pôvodkyňu/matku všetkého živého a Bohyňu Zeme Prthiví-mátar/Prithivi (ženský princíp Dévi). Obdobou sú **buddhistická** Maya/Mája, **džinistická** Tripura, **dravidsko-tamilská** Amma, **telugská** Ammavaru, **sinhalská** Pattini na Srí Lanke, **bengálska** Phul Mátá; **hinduisticko-puránsko-epické** bohyne matky Mahal Mátá, Gulissa Mátá, Hariti, Vasudhara, Kartiki, Brahani alebo Šankarí/Šánta/Santa; tiež **buddhisticko-lamaistické** bohyne Gíta, Pušpa (Kvetína), Mala, Nrtya, Lasya alebo Bhokutí-Tára/Jangulí. Nahradili predlamaistickú **bönickú** bohyňu matku - kráľovnu sveta Sipe Gjalmo/Srid-pa´i rgyal-mo. Prvotnú osemrukú Veľkú bohyňu v Tibete nazývali Ušniasavijaya/Ušnišavidžaja/Vířazná; **buddhistickú** matku 7 000 buddhov Kotisri/Kótišri. **Džinistickú** bohyňa Dévánanda (Potešenie bohov) sa uvádza ako matka Mahávíru/Vardhamána. Matku tmavého Kršnu a svetlého boha poľnohospodárstva Balarámu bola **hinduisticko-puránsko-epická** Dévaki (Božská). Hinduizmus však určoval 7 prvotných bohýň - matiek (*saptamátara*), medzi ktoré sa radia aj Šítala Mátá, Pansáhi Mátá, Badi Mátá, Kankar Mátá a Jamí/Čámunda (neskoršie ich zaradil medzi božstvá zla). Prvou manželkou stvoriteľa Brahmú sa stala múdra Bohyňa matka Sarasvatí/Brahmí/Bharatí/Vágdévi. Osobitné postavenie mali šakti (družky; tiež ženská energia) Šivu (Milostivého) - Pani Vesmíru Bhuvanéšvarí, Dcéra hôr - bohyňa matka Párvatí/Satí/Uma (ako Koza = Adža), **džinistická** Gauri/Belostná a desaťruká bojovná Durga ako žatva (jej jarná podoba sa volá Gauri; tiež Panna=Kumári/Zúrivá=Čandí), ako aj bohyňa lásky, poľnohospodárstva, kvetov a pros-

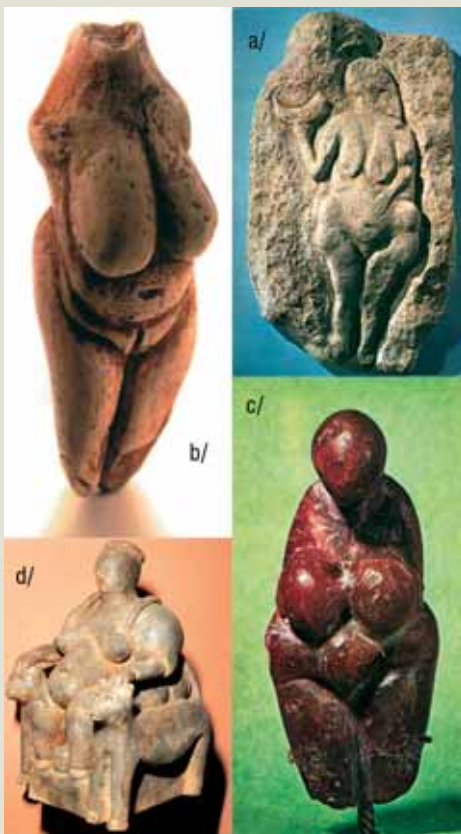
perity Lakšmi= Šťastie/Šrí/Sítá=Brázda - žena Višnu. Inkarnácia Višnu - Leví muž Narasinha mal za ženu/šakti bohyňu matku Narasinhí/Chandika (jednu z hinduisticko-puránskych 8 bohyň matiek - *aštámátara*, resp. z 9 bohyň matiek *navašakti*, z ktorých hlavná bola Praha).

V starovekom Grécku hlavnú bohyňu Hérú (ako ženu Dia) dopĺňala jej sestra - bohyňa zeme a vegetácie Déméter. Obe pochádzali od prvotnej bohyne Rheia (ako dcéry nebeského Urána a bohyne Zeme Gaie), ženy Krona a matky Dia. Rímskym ekvivalentom Héry bola Iuno/Juno (etruská Uni) a Déméter bohyňa úrody a vegetácie Ceres. „Ekologická“ a liečiteľská funkcia charakterizovala grécku Létó (lat. Latona) - matku Apollóna a Artemis splodených s Diom.

Mýtickú kráľovnu Connachtu ako Matku Írska a bohyňu plodnosti volali Maeve/Macha; Veľkú matku Danu/Dannan, staré bohyne Chuideachaidh, Kele De/Ceile De alebo Eithne/Ethlinn/Ethniu/Ethleen, ochrannú bohyňu matku Caireen alebo Cessair. Jej ekvivalentmi môžu byť bohyne plodnosti Eire/Eriu/Erin alebo Caolainn, bohyňa vojny Etain Echraidhe, démonická bohyňa plodnosti a vegetácie Morrigan (Kráľovna nočná mora) alebo keltská Medb. Írsku bohyňu matku Sheela Na Gig/Sheila Na Cioch znázorňovali ako nahú prsnatú chrtivú rozkročenú ženu. Waleským ekvivalentom keltskej pramatky Ana/Anu/Anann/Catana/Danu/Dony/Dhonny alebo formorianskej Domnu sa stala bohyňa plodnosti a vegetácie Dana, ktorú podľa waleských mýtov *Mabinogi* považovali za zakladateľku panteónu. Z waleskej/keltskej Veľkej matky Modron sa po 5. storočí stala sv. Madrun (Materiana). V Británii, najmä vo Walese, uctievali bohyňu plodnosti Cerridwen aj ako bohyňu mesiaca, hôr, liečiteľstva a vzdelania. Bohyne matky zeme nazývali Deae Matres (keltské Matronae). Severským/germánsku bohyňu plodnosti Frigg (ženu Ódina a matku Baldra) dopĺňa bohyňa vegetácie/jari Freya/ Freyja/Hörn/Mardöll/Thorgerda/Skialf/ Sýr/Gefu.

Prastarý kult matky dnes dokladujú najmä kostené, kamenné a hlinené sošky - paleolitické „venuše“, napríklad z dolnorakúskeho Willendorfu (11,1 cm, nájdená v spráši roku 1908, z obdobia okolo 23 000 rokov prnl.) a Galgenbergu (7,2 cm, stará asi 30 000 rokov, nájdená roku 1988). Prvú „venušu“ objavil roku 1964 markíz Paul de Vibraye v Impudique (8 cm); ďalšiu vo francúzskej jaskyni Pape pri Brassempouy roku 1894. Zo začiatku gravettien (29 000 - 22 000 prnl.) pochádzajú aj basreliefy Venuše s rohom (43 cm) z francúzskeho Lespugue v Pyrenéjách (14,7 cm, nález z roku 1922) a z abri Pataud pri Les Eyzies (5,8 cm; 1953). Ďalšie európske venuše tiež pochádzajú z tohto obdobia. Našli ich napríklad vo Francúzsku na lokalitách Laussel (43 cm, nález z roku 1911), Sireuil (9 cm; 1959), Ferrassia, Tursac (abri Facteur), Pechialet, Terme Pialat, La Mouthie, Monpazier a Aix-en-Provence, v Belgicku na lokalitách Lessie a Trou Magritte pri Ponte, v Taliansku na lokalitách Savignano (22 cm; 1925), Parabita, Chiozza a najmä z jaskýň Grimaldi pri Mentone (Mentonská venuša nájdená roku 1900), z Mainz-Lisenbergu v Nemecku, z Neuchâtelu vo Švajčiarsku; na Ukrajine na lokalitách Kostionki, Jeliševiči, Puškari, Mezin, Avdejevo, Kotylevo, Gagarino (5,8 cm) a na Morave v Dolných Věstoniciach (1923, veľkosť 11,5 cm, vek okolo 25 000 prnl.) a Ostrave-Petřkovičoch (4,6 cm, vek cca 20 000 prnl.). Medzi najvýznamnejšie paleolitické skulptúry sa radí aj Moravianska venuša z mamutoviny (7,5 cm, vek cca

23 000 prnl.), nájdená počas orby asi roku 1937 pri slovenskej obci Moravany nad Váhom neďaleko Piešťan. Rozšírenie kultu matiek však zasahuje do Stredomoria (napríklad Bohyňa plodnosti z Nezakcije pri Pule) až Egypta (kultúra Nagáda II.) a až na Sibir k Bajkalu, kde našli „venuše“ na lokalitách Bureti a Maľta (iné torzá sošiek pochádzajú aj z megalitických lokalít v štáte Malta) pri rieke Belaja. Najstaršia „venuša“ z marockého Tan-Tanu (5,8 cm) pochádza z obdobia acheulénu (cca 300 000 - 150 000 prnl.) Vytvorenie tufitovej „Venuše z Berekhat Ramu“ (3,5 cm), nájdennej Alexandrom Marshackom na Golandských výšinách roku 1981, datovali okolo roku 233 000 prnl. K najmladším patria už

a/ Venuša s rohom z Lespugue, b/ Moravianska Venuša, c/ Mentonská Venuša, d/ Bohyňa matka z Catal Hüyük

neolitické terakotové plastiky, napríklad Bohyňa matka na tróne (12 cm) z tureckého Catal Hüyük (cca 5300 prnl.), sošky bohyne matky z Elamu a Harappy, turkmenistanských lokalít Kara-tepe, Altyn-tepe a Jalangač-tepe (5. - 3. tisícročie prnl.), gréckej lokality Nea Nikomedeia (17 cm, 7 tis. prnl.), ale aj sediaca Veľká matka z Nitrianskeho Hrádku (3600 prnl.) na Slovensku. Medzi ne možno zaradiť aj jadeitovú sošku ženy (6,7 cm) čínskej Hongšanskej neolitickej kultúry (4500 - 2250 prnl.), mramorové „venuše“ (1700 - 1500 prnl.) z gréckych ostrovov Kyklady, alabastrovú „venušu“ z Uruku, bronzovú votívnu sošku z Mari a ďalšie.

So vznikom a zmenami environmentu často spájali aj božstvá zeme, medzi ktoré patrili napríklad sumerská pôvodná prírodná planetárna KI/Kiki (akkadská Gi/Ge), chtonická UR.AS, rodička NAM.MU a NIN.SI.KIL ako ochrankyňa mýtického raja Dilmun (zem - pevnina E.RI.DU, z toho odvodili napríklad nem. Erde, ang. Earth, gótske Airtha, aramejské Ereds, hebr. Erec, kurdské Erd, dánske Jord), mezopotámska vládkyňa Zeme a stvoriteľka Anatu, egyptský Geb (Zem) alebo zo Starej ríše Akeru (spred 2700 prnl.), frýgska Axiocersa, Anieros ale-

bo Cotys, spomenutá grécka Rheia, bohyňa plodnosti a ohňa Má'a/Maia z Plejád a Gáia/Gaea/Ge/Geo (neskoršie grécka Déméter/rímska Ceres), známa v Rímskej ríši ako bohyňa plodnosti a poľnohospodárstva Tellus alebo Terra Mater. Ceres vystupovala aj ako družka rímskeho Iova/Juppitera (ako boh jasného neba Diespiter alebo Daždív Pluvius) a dcéra Saturna s Rheou/Ops, pričom nadviazala na staré italicke tradície zviazané s bohom plodnosti Librom a bohyňou úrodnosti a jari Liberou, prípadne s etruskou bohyňou zeme Acca Larentia. Jej ekvivalentom bola aj hinduistická Lakšmi ako Dharani = Zem alebo Diti, aztecka Veľká matka Zeme a bohyňa vôd Cipactli, ktorá zviedla boj so slnečným Tezcatlipocom, ale aj bohyne Coatlicue, Tlazolteotl/Ixcuinae a stvoriteľka Tlaltecuhli, védská prvotná matka Zeme Pršní, dravidská bohyňa zeme Amba/Matka, stará etruská Altria, baskická Lur, rímsko-keltská Veľká kráľovna Rigantona, keltská bohyňa plodnosti Epona, bohyňa zeme a úrody Erce alebo v Británii starobylá bohyňa zeme Oanuava, írsky chthonický ochrankyňa vtákov a koní Rhiannon, galská Onuava, sabínska Larunda, walejská keltská Arianrhod, germánska Erda, dánska Nerthus, severská Jörd, slovanská Mať/Zemlja, mongolská Altan Telgey a panenská Etugen, jakutská Itchita, samojedská Ja neb'a, irokézsky stvoriteľka Atahensic, póniovská Atira, dakotská Maia, čínovská Quootis Hooi, belakulská Qamai'ts/Sisnaaxil, čerokiovská Elihino, arapažská Esceheman, zuňiovská Awitelin Tsita, tlingitská Agischanak na Aljaške, maorská a havajská Papa. Obyvatelia Antil pomenovali Matku Zem Guamaonocon, Haiti Marinette, Guayany Pura/Pore, Tongy Touia Fatuna; Algonkinovia Ikas; irokézsky Senekovia jej trojicu dcér Deohako. K božstvám zeme patrili aj kanaanský Haurun, káfirsky Munjen Malik, spomenutý keltský Dagda, baltský Puschkaitus, fínsky Ilmatar, etiópsky prastarý duch zeme Medr, čínska plodnosť - sila zeme Tu, perzský duch zeme Zam, čukčský duch zeme Nu'tenut, korjacký duch zeme, ochrana rastlín a živočíchov Tanu'ta so šamankou Kalau, dcérou Veľkého havrana (Yine'ane'ut) a ochrankyňou pred démonmi podsvetia, inuitský Tekkeitserktock, duch zeme indonézskeho Batakova Boraspati ni Tano, čínske božstvo Zeme Tchu-Ti alebo buddhistické Jian Lao, japonský vládca zeme Ó-kuni-nuši-no-mikoto, tivský Tar z Nigérie, navažský boh zeme a vôd Dsahadoldza, peruánsky Pachamac, polynéžsky Pán Zeme Tifenua/Pu-I-Te-Moana ako boh plodnosti (na Fidži ako Ngendi alebo Ratu Mai Mbula).

Potravinová základňa a boj proti hladu viedli lovcov, zberačov, pastierov a roľníkov mnohých národov a kmeňov, aby si vytvorili kult „ekologických“ božstiev, ktoré často v personifikovanej podobe ochraňovali voľne rastúce rastlinstvo a živočíšstvo (biodiverzitu), stromy, lesy, ale neskoršie najmä úrodu z hospodárskych rastlín, zdravie a početnosť domestikovaných živočíchov. Prevažne išlo o „zelené“ božstvá plodnosti, hojnosti úrody, ročných období, očakávaného dažďa, záplav, prípadne príletu sťahovavých vtákov, migrácie zverí, veľrýb a rýb. Takýto bohovia často periodicky na jar, v obdobiach dažďov alebo záplav oživali. Patrili medzi nich napríklad dolnoegyptské božstvo plodnosti Ba, Apis v podobe býka, Banemdedet/Banebdžet v podobe barana, Bast/Pasht v podobe mačky (Bastet ako bohyňa plodnosti, lásky a sexu) a hornoegyptská bohyňa plodnosti Bat/Baty v podobe kravy a Darca nilských záplav - baraní Chnum, egyptský starý dlhoučievany Min, Mocný zelený Vedžver s anchom, „zelený“ Usíre/Osiris a božstvo vegetácie Tatenem, libýjsky boh oáz a plodnosti - Pán Líbye Aš, su-

mersko-akkadsko-babylonský Emes, Abu alebo Dagon, umierajúci a oživujúci Dumuzi (dokladovaný už okolo roku 3500 prn.l.) s Ašratou, neskoršie tiež Nin'insinna, Ninlamma, bohyňa ženského lona NIN.TUR, lagašská bohyňa plodnosti - matka Gula/Gatumdug, **babylónsko-asýrsky** a **hebrejský** Tammúz (na polroka striedaný Gestianou), **sýrsko-foinický** Adón/Adónis, **kanaansko-foinický** Baal/El s Anatu, oceánskou Athirat a Ašerou (triadou bohýň plodnosti), **chetitsko-churritský** Telepinuš s bohyňou plodnosti Chepet, **foinický** Melkart/Melquart z prístavu Tyros znázorňovaný na morskom konikovi (pôvodne asi sumerský NER.GAL; neskoršie hebrejský boh podsvetia a grécky Adónis, dokonca Heracles), **frýgsky** Priápos, boh vegetácie Attis a poľnohospodárstva Sabazios, **etruský** Atunis alebo boh úrody Fufluns, **staroitalské** božstvo plodnosti Mater Matuta, **rímsky** boh prírody, plodnosti a poľnohospodárstva Faunus, **perzský** boh dažďa a úrody Tishtrya/Tištira a bohyňa plodnosti, sexu, úrody a vlahy Anáhita, **aramejský** Toma (Blíženc), **slovanský** Rod, **západosemitský** a **nabatejský** Dušara/Dus-Šara/Dušares, **jorubský** Oko, **severoafriický** Al Kahdir, predislamský **arabský** boh vegetácie Malakbel, Zelený Al-Khidr/Khadir, boh prírody Nahi a boh plodnosti Marnas, **navazské** bohyne plodnosti - sestry Estsanatlehi a Yolkai Estsan. K bohyniam plodnosti patrili **západosemitské** Astaroth, Sulmanitu alebo Quades, **kannanska** Asratum alebo **kanaansko-chetitská** Asertu, **sýrska** Qadshu, **čínska** Quan Yin, **buddhistická tibetská** Saraddevi, **germánska** Sessrumnir, **huičolská** Naša baba zeme Takotsi Nakawe.

Vegetačný rast, bohatú úrodu a plodnosť zaručovali aj **sumerská** Bau a Uttu, **babylónsko-akkadská** bohyňa plodnosti - nevesta Šara Idu/Šarahitu a bohyňa vegetácie Nanaja/Kašmeta, **foinická** Myrrah a mesačná Tanit, **buddhisticko-lamaistická** bohyňa jesene Šaraddévi, **grécky** Dionýsos a Derceto, **rímsky** Bacchus, Egeria, falický Mutinus a Picus, **etruský** Voltumna, **galská** bohyňa plodnosti Onuava, boh

stromov Abelio, parohatý Pán zvierat Cernunnos s Andartou a Divonou (tiež bohyňou vody), **rímsko-keltská** Veľká dalkyňa Rosmerta ako žena Merkura, **rímsko-iberská** bohyňa vegetácie a plodnosti Duillae, **anatólska** Ma, **thrácka** Cotys, **slovanská** Vesna, Jarila a Jarovit, **lotyšský** Jumis alebo Piluitus, **litevský** ochranca roľníkov a pastierov Zemepatis, **pobaltský** Potrimpo, **estónsky** Peko, **švédsky** Lytir, **dánsky** Frodi, **severský** Frey(r), resp. Yngvi ako praotec germánskych Ingaevonov, **germánska** Rheda, prvá **keltská** bohyňa plodnosti uctievaná až po Írsko - Vznesená = Brigit/Bride/Ffraid (neskoršie splynula so sv. Brigitou z Kildare/Naomh Bride 451 - 525), **írsko-keltská** Banba/Morrigan v triade s Erinou/Eriu/Eire a Fodlou/Fotiou (írskym bohom vegetácie bol Bres Maclatha), **seversko-islandská** Frjörgyn (matka Thora), **čínski** bohovia poľnohospodárstva Lai Cho, Miao Hu, Pai Chung, Ssu-Cho a Liu Meng, **japonská** Ame No Uzume alebo bohyňa jari Kono Hana Sakuya, v Mali **bambarská** Muso Koroni v podobe leoparda alebo akácie, v Keni **pokotská** Seta, **hopiovská** Kokopell'Mana, **havajská** Haumea alebo mesačná Hina, **polynézska-maorská** Rongomatane. Božstvom vegetácie boli aj **grécke** bohyne Ariadna/Ariadné a jarná Kore/Core; boh kvetov Hyakinthos (od neho odvodili názov hyacintu) a boh (jarnej) prírody Adónis, podľa ktorého pomenovali hlaváčik. V Indii za bohyňu zeme, vegetácie a plodnosti považovali Bhúmidévi/Mahí/Puští/Bhumi Dévata ako druhú ženu Višnu. **Bengálskou** kondskou bohyňou vegetácie bola Bera Pennu, ktorá si vyžadovala ľudské obete (*méria*). U **Mayov** plodnosť reprezentovalo božstvo K, najmä boh dažďa a hromu Ah Bolon Dz'acab a boh plodnosti a vegetácie Ah Uuc Ticab, prípadne Mayanhuel a božstvo kukurice Hun Nal alebo Yum Kaax (božstvo E). Quichejskou rodičkou detí a tvoriteľkou bola E Alom a jej partnerom prvý tvoriteľ E Quhalom. Mayský Ih P'en mal za ženu bohyňu vegetácie - fazuľu Ix Kanan. **Aziéckymi** bohmi plodnosti boli Ometochtli, Totoltecatl, Izquitecatl, Eueucotl a boh vegetácie, jari a žatvy Xipe Totec (Náš pán stiahnutý z kože) ako červený Tezcatlipoca, ku ktorým sa radila aj Pani kukurica Centeocihuatl, boh kukurice Centeotl/Cinteotl a bohyňa poľnohospodárstva Itz'papatl. Pre bohatú úrodu a obživu obetovali sedemhadej, ktorej odľali hlavu a stiahli ju z kože. Plodnosť reprezentoval aj Pán kvetov xachipilli/Macuilxochitl (Päť kvetov).

Terakotový Xipe Totec z Monte Albanu (600 - 1000 n. l.)

Japonský šintoistický Inari/Uka-mo-mitana predstavoval

Panna Mária Arakoská z kostola v Arakose v cyperskom Lagoudere

ryžu (Inazuma Ryžovú ženu), ktorého ženou bola bohyňa polí - ryžovník Ta-no-kami (inde ako žena boha hojnosti a šťastia Daikoku-tena). Poľnohospodárskymi bohmi na podporu rastu, najmä ryže, boli Waka-sa-na-me-no-kami, Waka-toši-no-kami a Mi-toši-no-kami. Na Bali bohyňu ryže nazvali Dewi Shri. **Hinduistickým** ochrancom polí a úrody sa stal ôsmy avatár Višnu - svetlý Balaráma so šakti Révatí; **mahajánskym** strážcom polí Bhumiya/Bhúmidža (tiež ako **védsky** boh plodnosti). **Kanaansko-foinickým** bohom obilia a plodnosti sa stal otec Baala - babylónsko-akkadský Dagan (neskoršie ako najvyšší boh Pelištejcov a biblický Dagon) so ženou Šalaš. Úrodu chránili aj **egyptský** Neper (Obilie), **sýrsky** Ugar, **germánsko-seversko-islandská** Gefjun/Gefion, **waleský** oráč Amaethon (syn Dony a brat Gwydiona), **lotyšská** bohyňa poľnohospodárstva Lauka Mate, **litevská** Zemyna, **mayský** Ahmakiq, **navazský** Ganaskidi alebo Hastehogan, **hailský** Zaka, **rímska** Abundantia/Abundita. Výsadbou stromov, rastlín a obilia mal na starosti **rímsky** boh Insitor. Stáda chránili **sumersko-babylónsko-akkadský** Kus/Dunnu, ANom zoslaný Lachar/Lahar, Pani divoká krava NIN.SUN/Sirtur a Šakka(n)/Sumukan/Amakandu. Poľnohospodárov a úrodu chránili najmä EN.LILovi synovia Pán pluhu NIN.UR.TA a NIN.GIR.SU so ženou - bohyňou plodnosti Babou. Funkciu **slovanského** boha plodnosti, pastierov a dobytky Velesa prevzali sv. Sáva (1169 - 1236) a sv. Blažej/Blasios z Caesarei (330 - 379) a jeho označili kresťania za čerta. **Finský** boh žatvy Kondos splynul so sv. Urbanom (pápež v rokoch 222 - 230), boh vegetácie Peko/Pellonpeko so sv. Petrom; boh vegetácie Sampsa postupne zanikol. Ochrancom Rujany bol **slovanský** boh plodnosti Rugievit/Rinvit.

„Nebo je dlhého veku (čhang), zem trvá dlho (kieu). Prečo môžu byť nebo a zem dlhého veku a trvania, lebo nežijú sami zo seba. Preto môžu byť dlhého veku a trvania... Nebo a zem desaťtisíc bytostí povstáva v bytí, bytie rodí sa z nebytia... Počiatok sveta/podnebies považujeme za Matku sveta/podnebies (environmentu). Kto pozná svoju matku, pozná aj svoje detstvo (= vie, čím sám ako dieťa je povinný). Ak pozná svoje detstvo, neodlúči sa od svojej matky (uchováva svoju matku). V dobe, keď telo umiera, je bez nebezpečenstva.“

(Z Knihy o Tao a cnosti/Tao Te Ťing VII, XL/2 a LII/1 od Majstra Lao'ca zo 6. storočia prn.l.)

Jozef Klinda